

Kap 72 : Prins Wilhelm (1884-1965) – ”Diktarprinsen”.

Prins Wilhelms familj var en skrivande familj. Både han själv, hustrun Maria, sonen Lennart och sonsonen Jan har skrivit om familjens levnadsöde (Pavlovna 1930 & 1933; prins Wilhelm 1913, 1938, 1951 & 1952; Bernadotte 1966 & 1995; Andhé red. 1971; Bernadotte 2006). Därutöver finns ett antal kortbiografier (NFB 1926; Swahn 1930: ss. 171-197; H:son-Ericson 1965; Elgklou 1978: ss. 167-171; Ohlmarks 1980: ss. 128-129; Lagerqvist 1985; Weibull 1991: ss. 135-138; Elgklou 1995: ss. 217-222; Skott 1996: ss. 240-250; Sundberg 2004: ss. 247-249; Lindqvist 2010: ss. 97-101; Norlin 2015: ss. 197-206) och ”eftermälen” (Asplund 1945, 1954, 1959: ss. 208-234, 1965 & 1966; Lyttkens 1980; Snickars 2004; Lagercrantz 2011). Skildringen av Wilhelm är baserad på dessa källor och på arkivuppgifter, tidningsartiklar och bifynd. Först beskrivs hans yrkeskarriär som officer, godsägare, författare och medlem av kungahuset. Därefter hans privatliv.

*

Prins Carl Wilhelm Ludvig, hertig av Södermanland, i dagligt tal Wilhelm eller PeWe, föddes den 17 juni 1884 på föräldrarnas sommarresidens Tullgarns slott. 1892-1898 fick han hemundervisning tillsammans med sina två bröder Gusty och Erik, därefter gick han Sjökrigsskolan där han oktober 1904 utexaminerades som underlöjtnant. Sjökrigsskolan var förlagd till Skeppsholmen och var ett allmänt läroverk med sjömilitär inriktning. Somrarna tillbringade han på kadettfartygen Saga, Freja och Oden, på Tullgarn och hos sin tyska släkt.

I sina ”memoarer”¹ beskriver sig Wilhelm vid inträdet till sjökrigsskolan som osäker och mindervärdig vilket han både skyllde på sig själv och på sin socialt isolerade uppväxt. Detta var inte riktigt sant. Wilhelm var fram till sjökrigsskolan en morsgris och busunge:

”Mammas gosse” hade han varit så länge han mindes, och denna egenskap tänkte han borde räcka att klara livets vanskligheter och vara ett utmärkt visitkort vid all uppgörelse med obekanta individer och händelser. Icke så att han ansåg sig syndfri vid denna brytningsperiod av sitt liv. Tvärtom. Redan femtioelva gånger hade faderliga och moderliga bannor ljungat över hans ljusa barnahuvud när det upptäcktes att han olovligen brutit sig in i fruktboden eller tidigt om mornarna jagat kattor med lånat salongsgevär. Men med en lagom skvätt ångerfulla tårar, vårregnslikt vattnande ett snyftande löfte att ”aldrig göra så mera”, var saken utklarad och molnen skingrade från barnkammarens horisont — ända tills han hittat en annan ingång till fruktboden och dresserat stallhunden att ”träa” kattorna i stället.²

Därefter kom mindervärdighetskänslorna – förmodligen därför att de krav som ställdes på honom var både orealistiska och diffusa. Långt efteråt var hans omdöme att hans mor var helt okunnig om barnuppfostran. Det var inte bara att hon bortsåg från hans egen vilja. Hon tycks heller aldrig ha förklarat sig. Wilhelm tydde sig till henne i självförsvar – hon var både hans älskade mor, ofelbar och en gåta – men verkar inte ha fått något utöver ömhet för besväret. Han var hennes ”Blume”. Han pendlade långa perioder mellan depression och ångest. Särskilt konfirmationsundervisningen sommaren 1900 var ett lågvattenmärke när prästen tog sig för att förhöra honom om hans gudstro som Wilhelm fram till dess inte hade ägnat en tanke. Så småningom insåg han utan entusiasm sin plats i tillvaron som 2:a i tronföljden efter Gusty.

¹ prins Wilhelm 1938, 1951 & 1952.

² prins Wilhelm 1917.

Han hade privilegier men också skyldigheter. I skyldigheterna ingick att sätta kungahusets bästa främst. 1902 svor han sina lojalitetseder till Oscar II, familjen och riksdagen.

Sjömanslivet började sommaren 1898 med en kort provfärd ombord på Saga. Sommaren därpå som ”puling” (danska för knullobjekt) var det allvar. Sjökrigsskolan var extremt hierarkisk – särskilt när alla skulle samsas ombord. De äldre eleverna bestämde över de yngre och över dem alla stod befälen: ”Man fick springa ärenden hit och dit, borsta kvarterchefens byxor, hålla vatten i femteklassarnas handfat, beslå fjärdeklassarnas kojor, räkna tredjeklassarnas tvätt och vara passopp i största allmänhet åt andraklassarna, vilka naturligtvis voro de svåraste att göra till lags. De stodo ju själva ännu på gränsen av pulingskapet och hade för första gången fått några under sig att hunsa.”³ Pulingdisciplinen upprätthölls av en kadettdomstol där delinkventen hade att välja mellan att rapporteras till befälet eller få prygel. De flesta valde prygel. Prygel kadetterna emellan förekom även som ”fritidsnöje” och uthållighetsprov. Det var stor elevomsättning de första två åren. Wilhelm verkar ha skyddats från de värsta excesserna av ett ”kompishov”. Klasskamraterna – 14 stycken – var barn till sjöofficerare och godsägare. Två blev amiraler: Gösta Ehrensvärd & Helge Friis. Förmodligen hade de valts ut för att ge Wilhelm en passande omgivning. En ”normal” klass var mera borgerlig. Wilhelms sista år infördes att man även kunde söka från 7:e klassen i de statliga läroverken till 4:e klassen av sjökrigsskolan. Dessa nykomlingar var en ny typ av officerare – mera tekniker än disciplinmänniskor. Till dessa får man nog också räkna Wilhelm som för sin aktiva tjänst sökte sig till en torpedbåtsdivision.

Tiden ombord på kadettfartygen användes till exercis, persedelvård, samtal, körsång, spex och studier. De lärde sig mycket om segelfartyg men de kunskaperna var irrelevanta för karriären. Hamnbesöken ägnades åt ytterligare exercis, marina studiebesök, dans, nöjen, sprit, flickor och sevärigheter. Sakta, sakta vidgades Wilhelms vyer och omgivningen började gå honom på nerverna och tydligen vice versa. Han har skrivit om att han egentligen aldrig fattade varför han var där. Allting var föräldrarnas idé.⁴ Sommaren 1899 ombord på Saga ventilerade han sina aggressioner genom att lura en äldre kadett att dricka ur en pilsnerflaska med oljeblandat skurvatten vilket renderade honom hans livs första kok stryk:

En storm av ovilja och förbittring reste sitt fruktansvärda oväderscentrum vid andra ändan av bordet, interfolierat av ett mycket kraftigt fast ej fullt grammatikaliskt ordflöde, slutande med en uppmaning att mötas i kavaj hytten efter skaffningen. Och där fick han [Wilhelm] för första gången i sitt liv smörj — lagom mycket och hårt men också rättvist. Och dessutom förbud att under de närmaste tre veckorna vistas uppe på däck lediga timmar; upp till väders dagarna i ända skulle han, det måtte regna eller storma eller vara solvarmt, och först när skepparpipan blåste alle man till kojor fick han slokörad kravla sig ned igen.⁵

1902 skrev han sin första pjäs, midsommarspexet Cléo eller En natt i Tokyo om de tre kadetterna Gök, Kask och Vingel och deras äventyr. Det fanns en tradition att kadetterna i form av ett spex fick ventiler sina aggressioner ostraffat och det gjorde Wilhelm i pjäsen med besked – så långt som till att revoltera mot systemet gick han dock aldrig. Efteråt skrev han nostalgiskt om sina sommareglatser med de fullriggade ångkorvetterna Saga & Freja. När det begav sig var han dock frustrerad över den föräldrade utbildningen. 1902 & 1903 var han på pansarbåten Oden men det var inte samma romantik kring denna moderna krigsmaskin.

³ prins Wilhelm 1938: s. 72.

⁴ prins Wilhelm 1938: ss. 26-42.

⁵ prins Wilhelm 1917.

*

I officersutbildningen ingick social träning. Wilhelm skaffade sig ett umgänge och blev en god dansör och festtalare. Det finns en episod från 1902 där han bjöd in sig till en av storebror Gustys dansaftnar i Uppsala, dansade 11 danser med samma flicka och fick en uppsträckning. Han var lång och stark och hävdade sig också på idrottsplanen. Genom hemmet fick han extraundervisning i vissa ämnen: Han skall ha läst engelska på Stockholms högskola – osäkra uppgifter dock – och ett tag spelade han fiol. Under Tysklandsferierna var det naturligtvis mycket tyska. Hemma talade mor Victoria engelska med barnen och sjökrigsskolan undervisade i franska. Wilhelm var medelmåttig i matematik men påstod sig annars tillhöra de bästa i klassen. Den 8 oktober 1903 fick han sin officersgrad. Han sammanfattade det som att cross tohan efter sex år på sjökrigsskolan var bra i språk, usel i konst- och litteraturhistoria och allergisk mot hovsmicker.

Efter sjökrigsskolan följde en bildningsresa. Den 14 november 1903 till december 1904 besökte Wilhelm och Gusty sina tyska släktingar och fortsatte därefter till Venedig, Florens, Genua, Nice och Paris. Julen tillbringade de i Karlsruhe. Wilhelm var rastlös: Höll sig borta från slottet, drack för mycket och spelade poker.⁶

Under unionskrisen 1905 var han sjökommenderad på pansarbåten Wasa. Vintern 1905-1906 gjorde han en långresa till Medelhavet med skolskeppet Freja – en belöning för klassens sex bästa kadetter. Under resan tjänstgjorde han som kvartermästare. Det finns flera skildringar av resan: ett reportage av skeppsläkaren Prag, Wilhelms egen skildring från långt senare och några utdrag ur Prags dagbok.⁷ På fotografierna är Wilhelm lång, rank, mustaschprydd och röker cigarett. Han hade inga särskilda privilegier ombord men hans börd gjorde att mottagandet i hamnarna var bättre än brukligt – mycket utflykter och bjudningar. Rutten var Karlskrona-Falmouth-Funchal-Cadiz-Gibraltar-Tunis-Alexandria-Konstantinopel-Neapel-Capri och tillbaka. Julen tillbringade de i Tunis. Under Alexandria-uppehållet företog Wilhelm, hans adjutant och skeppsläkaren en resa uppför Nilen till Assouan så att Wilhelm kunde skryta inför sin mor med sin egyptiska erfarenhet – vid det laget något av en fix idé för honom och även Gusty som fortsatte bildningsresan dit. I Konstantinopel togs Wilhelm emot av sultan Abdul Hamid II som han på uppdrag av Oscar II recipierade i Serafimerorden. På hemvägen lade de till i Neapel och fick besök ombord av mor Victoria som de skjutsade över till Capri.

1906 tjänstgjorde Wilhelm på torpedbåten Kapella ingående i Kusteskadern och utnämndes till löjtnant. 1907 var han på marinstaben och hösten samma år gjorde han ytterligare en långresa med pansarkryssaren Fylgia till England, Frankrike, Västindien och Amerika. Även denna resa var en kombination av officerspraktik, nöjen och representation. Fartyget togs emot av ett pressuppbåd och en entusiastisk folkmassa på sex tusen personer. Wilhelm var oförberedd på all uppståndelse och försökte genom svenske ministern Herman Lagercrantz förklara att han inte var där i egenskap av arvprins utan inkognito som löjtnant i svenska flottan. Det kom till en presskonferens ombord på Fylgia, Wilhelms första:

[HL:] ”He insists on performing his duties on board and declines even to take his meals with me in the cabin here. He takes hie meals where his naval rank places him, with the officers' mess.” ... ”His Royal Highness is here to represent his country and to

⁶ prins Wilhelm 1951: ss. 83-103.

⁷ P-g. [Resebrev.] Idun 1905:46, 1905:50 & 1906:4; prins Wilhelm 1951: ss. 104-131; Ahlstrand 2011.

meet, above all, the Swedish people. I wish you would do him the favor through your valuable paper to make that quite clear to the American people. He will devote most of his time to talking and visiting with his own countrymen.”

His Royal Highness, a slim, very tall, loose-jointed young man, stood with evident embarrassment, a bit awkwardly, leaning one large hand on a table, burying the other in his trousers pocket under his reefer jacket, and smiled, much as a well-bred boy might who was being proudly exhibited by his family to a visitor. Then he pulled his hand out of his pocket, and extending a long, very long, arm, he shook hands with a warm grip. The Minister presented me very formally to the Prince, with all the deference and respect of a Court officer to royalty, but, when he first spied him coming toward the cabin, he spoke to him in the tone of a tutor addressing his favourite pupil.

[HL:] “His Royal Highness has never been interviewed, and, er – I am not sure that it is exactly the correct thing to do so,” said Mr. de Lagercrantz pleasantly, standing in military manner between us. Warned by the Minister's estimate of the deference due a Prince of royal blood from one of humbler station, one was confronted with a dreadful perplexity as to what would be a question equal to his rank. Something about the weather? Did he like herrings? Was he fond of torpedoes? Did he miss his native land? Could he sing? A lot of harmless idiocies of this sort might at least be inoffensive.

[NY:] “Was his Royal Highness fully prepared for the grandeurs of Newport society?” I asked him.

[PW:] “I have seen many countries,” said the Prince, in a pleasant, laughing way. It was a boyish laugh, a sort of punctuating instinct of youth.

[NY:] “But you are going to see much grandeur!”

[PW:] “I shall enjoy that; it is very kind of them to let me see it!”

He speaks English extremely well, with a very slight foreign accent, and when I told him so he said that he had been educated at the great university at Stockholm.

[PW:] “But I have been at sea since I was 14,” he added.

[NY:] “You are fond of the sea?”

[PW:] “Oh, yes, very much, Indeed,” and he laughed buoyantly again. It seemed as though our conversation was as limited as a primer in two syllables, and yet there was no help for it. His Royal Highness was only a very shy young man, which in Sweden is younger than usual, because it is a nation of men who live by deeds, not words.

[NY:] “Your Royal Highness will always remain at sea?” I asked, careful of the prefixes, and evidently I must have touched some hidden diplomatic plan, for the minister hastened to answer.

[HL:] “His Royal Highness has a very large and beautiful estate in Sweden, where he will probably live very soon,” and his Royal Highness made a dive with his right hand into his trousers pocket and laughed a bit awkwardly.⁸

[Lagercrantz var framförallt angelägen om att Wilhelms förlovning inte skulle bli känd och förmådde därför chefen för Associated Press (motsvarande TT) att närvara vid intervjun. Denne hotade journalisterna med uteslutning om de publicerade något som

⁸ [Pendennis.] “Prince Wilhelm's odd dilemma at Newport.” The New York Times 1907-08-25; “Prins puts in a strenuous day.” The New York Times 1907-09-01.

han inte fått tillfälle att förhandscensurera. För detta belönades han senare med Vasaorden Kommendör av 1:a klass.^{9]}

Under vistelsen lunchade Wilhelm med president Theodore Roosevelt och besökte sjukhus, skyskrapor, svenska montern på industriutställningen i Jamestown, president Grants grav, en opiumhåla i Chinatown och andra sevärdheter. Han fotograferades vart han gick. Presskåren lyckades utverka ännu ett intervjutillfälle. Wilhelm kedjerökt nervöst och svarade på omöjliga frågor om vad han ansåg om Amerikas flotta, skyskrapor, gästfrihet, tidningar och kvinnor. Oskar II hade gett honom instruktioner att träffa så många svensk-amerikaner som möjligt. Efter att ha fått kritik för att han bara träffade societeten skulle Wilhelm även träffa folket. Den 31 augusti – under ett besök på nöjesfältet Dreamland på Coney Island – skall ungefär följande ha inträffat:

I Wilhelms program ingick att han skulle äta middag på ”Atlantic Yacht Club”. Därefter skulle han närvara vid en mottagning för ditresta svensk-amerikaner. Klubben var belägen på västra delen av halvön Coney Island. Mottagningen skulle äga rum i ett danspalats på nöjesfältet Dreamland några kilometer därifrån. Efter middagen transporterades Wilhelm dit med båt. Båten var dock alltför djupgående för att kunna lägga till. Man återvände till klubben och Wilhelm transporterades i stället dit med bil. Vid huvudingången till Dreamland identifierade han sig för att bli insläppt. Därefter blev det kaotiskt:

- There was a whirlwind crowd of loyal Swedes edying in and out of Dreamland all evening, burning with the excitement of expectation. Capt. Langan of the Coney Island station and fifty reserves went down on the iron pier with the companies of Brooklyn National guards to welcome the prince when his yacht should appear. About half past 10 some one ran breathlessly down to the pier and notified the policemen and militia that the prince was besieged in his automobile outside of the entrance of Dreamland in Surf avenue. The brassband, police, and soldiers double quicked out through the length of the grounds to the gate. There they found Prince Wilhelm standing in an automobile beseeching the crowd in fluent Swedish and English to be quiet.¹⁰

- The Prince was met by a crowd of appalling dimensions, animated by a frenzied desire to come to close quarters and shake hands. All went well as long as the Prince was under the protection of two companies of the Brooklyn National Guards specially detailed to act as a guard of honour. But for some reason the soldiers disappeared as soon as the Prince had taken up a position at the head of a vast dancing hall in ”dreamland.” The crush then became perilous and to avoid a catastrophe the Prince mounted a high table while officials armed with megaphones announced that his Royal Highness, with characteristic good nature, was willing to stand where all could see him provided only that the crowd would keep calm and circulate. in an orderly manner. But the warning fell on deaf ears, and soon men were cursing and screaming and women fainting as a mob of 25,000 people pushed forward in a wild endeavor to touch the Prince's hand. At this juncture the managers of the show, succeeded in smuggling the Prince through a back door, whence, with crumbled collar and damaged coat, he regained his automobile, breathless, but uninjured. Meanwhile the police had

⁹ Lagercrantz 1939: s. 231.

¹⁰ “Prince is rumbled in a mob.” Chicago Tribune 1907-09-01, s. 3.

their hands full, rescuing and restoring, to consciousness dozens of women who had been crushed.¹¹

- Acting Commissioner O'Keefe and Inspector Harkins had charge of the Police, and the hundred men succeeded after a little in clearing a space about him, so that he could walk. The crowd kept on surging about, however, and progress was slow. Every show in the pleasure place had gone out of business temporarily, and there was nothing doing anywhere except where the Prince was. At last the party reached the big ballroom, and there some sort of order was maintained. Lines were formed and the Prince began to shake hands with the crowd. He smiled at first and shook hands firmly, while the band played the Swedish national anthem and American patriotic airs. After a little, however, the Prince got tired, for there seemed to be no end to the people who wanted to shake hands. He kept it up for nearly an hour, and then signified that he had had enough, was escorted to his automobile and taken back to the yacht club, whence he took the boat back to the city.¹²

Wilhelms fortsatta tjänstgöring är oklar. Enligt H:son-Ericson¹³ växlade han mellan land- och sjötjänst som vilken officer som helst. Enligt andra uppgifter var han tjänstledig långa perioder för resor och representation. Den 3 maj 1908 gifte han sig. Det varade fram till 1914. 1907-1928 var han ordförande i Svenska jägarförbundet. Han tjänstgjorde på torpedkryssaren Claes Horn m fl fartyg och fortbildade sig för torpedbåtstjänst. Under övningarna förde han befäl över torpedbåtarna Argo och Rigel. 1913 utnämndes han till kapten och oktober 1914 krigsplacerades han som fartygs- och divisionschef på torpedbåten Castor i södra regionen med uppgiften att jaga drivminor, eskortera handelsfartyg och hålla ett öga på främmande jagare. Denna hans tjänstgöring är skildrad i novellen Neutralitetsvakt¹⁴ och en episod nämns i vitboken Flottans neutralitetsvakt:

Den 23 januari [1916] på em. åtföljdes engelska ångaren »F. D. Lambert» av Sunderland av torpedbåten »Castor», chef H. K. H. Hertigen av Södermanland, från Trälleborg genom Falsterboleden inom 3 nautiska mil från land. Ångaren anprejades därvid av tvenne tyska jagare, vilka lade sig framför stäven å »Lambert» och, tydligen i avsikt att försvåra ångarens navigering, i den trånga farleden, utvecklade konstgjord rök, som insvepte platsen i tjock dimma. »Castor» gick med högsta fart genom dimbanken mot de tyska fartygen, vilka då uppgåvo sitt förehavande och efterhand avlägsnade sig.¹⁵

Manövern var riskabel i överkant eftersom om det gällt allvar de två tyska jagarna hade 10 gånger deras egen eldkraft (två finkalibriga kanoner och en torpedtub), och skulle sänkt dem i första salvan. Ett par dagar efteråt beskrev han episoden som ”en liten fläkt av äventyr som jag alltid sökt”:

Det är en besynnerligt tjusande känsla i att se faran mitt i ansiktet och veta, att det blott hänger på en själ om man skall klara sig eller ej, samma förnimmelse som när jägaren står framför ett farligt villebråd som går till anfall: ”han eller jag”. Ja, jag har

¹¹ “Souvenir hunters loot a cruiser.” Poverty Bay Herald 1907-10-26, s. 11.

¹² “Prins puts in a strenuous day.” The New York Times 1907-09-01.

¹³ H:son-Ericson 1965.

¹⁴ prins Wilhelm 1938: ss. 227-252.

¹⁵ Flottans neutralitetsvakt 1919: s. 39.

skjutit både buffel och noshörning och varit med om lejon- och tigerjakter, så jag vet hur det känns!¹⁶

Tjänsten på Castor var mycket påfrestande. Wilhelm opererades den 30 januari 1916 för magsmärtor – appendicit visade det sig. Han fick också upprepade infektioner och hörselskador. Hösten 1916 förflyttades han till marinstaben. 1917 var han FC på jagaren Munin. 1919 tog han tjänstledigt på obestämd tid. Senare fick han hedersposter – 1921 kommendörkapten 2:a graden, 1927 kommendörkapten 1:a graden, 1933 kommendör, 1938 konteramiral i reserven och generalmajor i generalitetet.

*

1914 skilde sig Wilhelm och fick vårdnaden om sin son Lennart. Under tjänstgöringen i Skåne 1914-1916 tog hans mor hand om Lennart. Hösten 1916 var Wilhelm tillbaka i Stockholm. Han hade en våning på slottet men var oftast oanträffbar. Han umgicks denna tid i kretsarna kring ”Travellers' Club” (1:e hedersledamot 1913), ”Idun” (ett sällskap för att sammanföra vetenskapsmän med konstnärer) och ”Konstnäreringen” och hade ett förhållande med den frånskilda fransyskan Jeanne de Tramcourt. Det var konflikter med modern om det passande i detta. Författarskapet låg tillfälligt nere. Hans poesibok ”Släckta fyror” hade fått dålig kritik av ingen mindre än Bo Bergman som efterlyste mera av privat känsloliv i versifikationerna. Wilhelms självförtroende – aldrig särskilt starkt – fick sig uppenbarligen en törn. Vem var han egentligen? T o m sonen Lennart har haft svårt att beskriva hans personlighet: ”Det tog lång tid innan jag lärde känna min pappa ordentligt. Han serverade sig i portioner och det var svårt att plocka ihop de olika delarna till en helhetsbild.” Wilhelm förklarade senare detta med ”att hans enda princip var att inga principer ha”.¹⁷ Att undvika att ta ställning är ingen bra utgångspunkt för en författare och Wilhelm har – trots goda råd av Bo Bergman, prins Eugen och andra – fått ett eftermäle som habil mångsysslare.

1912 och framåt publicerade Wilhelm 40 böcker och 24 kortfilmer – lyrik, noveller, pjäser, natur-, rese- och folklivsskildringar – som blev vänligt omnämnda och sålde bra. Det var även mycket recensioner, resebrev, tillfällighetspoesi & föreläsningar. Från 1923 skrev han i Idun, 1924-1941 redigerade han Barnens Dagblad – en årligen utkommande tidskrift med bidrag från kända författare, från 1925 höll han radioföredrag, från 1927 höll han föredragsturnéer, 1930-1948 gjorde han kortfilmer – en sorts filmade radioföredrag – och från 1935 var han fast medarbetare i Svenska Dagbladet. Inkomsterna bör ha varit betydande. Han förekom också i journalfilmer – från bröllopet med Maria Pavlovna 1908 till sin död 1965 ungefär 250 gånger – och i ett otal tidningsartiklar och bildreportage. Han kanske inte var en stor konstnär men i kraft av medieexponeringen var han en betydande kulturpersonlighet. 1947 blev han hedersdoktor vid Stockholms högskola.

Wilhelm ansträngde sig även att skapa sig en ställning inom kulturvärlden och höll länge ”kulturbudningar” på Stenhammar med journalister, författare och akademiker. De enligt gästboken flitigaste besökarna var Karl Asplund, Yngve Berg, Bo Bergman, Bo Beskow, Carl Björkman, Nils Dardel, Albert Engström, Torsten Fogelqvist, Karl Ragnar Gierow, Olof Lagercrantz, Pär Lagerkvist, Carl G. Laurin, Erik Lindorm, Birger Mörner, Einar Nerman, Sten Selander, Gunnar Mascoll Silfverstolpe, Ragnar Svanström, Alma Söderhjelm, Anders de Wahl, Emil Zilliacus & Anders Österling. Merparten var konservativa akademiker ur hans egen generation men Wilhelm träffade även arbetarförfattare som Harry och Moa Martinsson

¹⁶ Andhé red. 1971: s. 25,

¹⁷ Bernadotte 1966: ss. 108 & 123.

även om stämningen på båda håll var en smula besvärad. Lagercrantz beskriver ett besök veckoslutet den 10 & 11 oktober 1942:

Prinsen var ytterst älskvärd, men det är uppenbart att han helt och hållet saknar kärna och personlighet. Han skriver dikter i sina vänners stilarter, utan att någonsin kunna frambringa en egen ton och sådan är han också i umgänget. Det är stort omöjligt att komma i någon mänsklig kontakt med honom. Han gör på mig intryck av att vara alldeles tom. Särskilt begåvad är han naturligtvis inte och han synes helst önska att man skämtar och säger billiga kvickheter. Han står i mångt och mycket kvar på pojkårens ståndpunkt. Men allvaret i hans beredskapsdikter kan man naturligtvis inte betvivla. Det är väl att han valt sig pålitliga vänner då han har lätt att ta intryck.¹⁸

Ytterligare en besökare var författaren Alice Lyttkens som citerar Karl Asplunds karakteristik som mycket träffande:

Ingen har bättre karaktäriserat prins Wilhelm än hans nära vän Karl Asplund i sin essay: ”Författaren prins Wilhelm.” Karl Asplund konstaterar att ”hos prinsen fanns otvivelaktigt en brinnande ärelystnad, till att börja med inte endast den djupa att skapa något stort utan också begäret och vällusten att ombrusas av applåder som reaktion efter uppväxtårens tafatthet och mindervärdeskänslor. Det tog emellertid tid innan prinsen fick ett verkligt genombrott och erkännande.” I sitt företal säger Karl Asplund: ”Även om han inte kan räknas till våra stora diktare finns det mycket i hans produktion som spelade en verklig roll då de kom ut – Fritt land och Ond tid.”

På uppläsningssaftnarna läste prinsen ur dessa båda böcker, som var blågult fosterländska och som därför stämde väl överens med människors känslor under kriget. Att han njöt av applåder och autograffiggare är ovedersägligt. Då tog vällusten överhand gentemot lojaliteten mot de närvarande kollegerna.

Jag tror att jag på rak arm kan säga att hans båda största förtjänster var hans värme och godhet och hans orubbliga ställningstagande mot nazismen, vilket det senare måste ha kostat honom en viss självövertvinnelse då hans älskade mor drottning Victoria var heläktatyska.¹⁹

Förutom ”beredskapspoesin” engagerade sig Wilhelm i Finlandshjälpen²⁰ och 1944-1954 var han ordförande i svenska Pennklubben. Pennklubbens arbetarförfattare var måttligt förtjusta. Wilhelm Moberg meddelade redan första sammankomsten att han inte ville kvarstå och gick sin väg. 1950-1954 var han vice ordförande i internationella PEN där hans namn gav pondus åt beslutet. I testamentet gav Wilhelm svenska Pennklubben 400 tusen till en stipendiefond för valfritt ändamål.

Wilhelms förr så uppskattade rese- och hembygdsskildringar har gått ett dystert öde till mötes och betraktas numera som kuriosa.²¹ Nuförtiden är han mest känd för sina självbiografiska essayer om uppväxten. Dessa skrevs dock långt efteråt och källvärdet är tveksamt. Han talar illa om ”hovatmosfären”, trivs på Tullgarn där han slipper den, hyllar sin mor och är ironisk mot sin farfar. Hans far, bröder och hustru är icke-personer.

*

¹⁸ Lagercrantz 2011: s. 81.

¹⁹ Lyttkens 1980: s. 108; Asplund 1966: s. 11.

²⁰ prins Wilhelm m.fl. red. 1940.

²¹ Snickars 2004.

Parallellt med officers- och konstnärslivet hade Wilhelm även ett officiellt liv. Från 18 års ålder närvarade han vid riksdagens öppnande iförd hermelinbrämrad mantel och hertigkrona. Han tog emot ett antal svenska och utländska ordnar, fick hedersposter – bl a löjtnant i ett preussiskt kavalleriregemente – och deltog i statsbesök och familjesammankomster. 1918 erbjöds han bli finsk regent, men avböjde. Från 1950 var han 2:a i tronföljden efter prins Bertil och regent när Gustaf VI och prins Bertil samtidigt var utomlands. Det roade honom att skämta om saken. T ex skrämde han en gång upp värdinnan på ett granngods med att hela regeringen väntades komma och hålla konselj hemma hos henne.

Under en resa i Kongo 1922 insjuknade Wilhelm i malaria och höll på att dö. Därefter skall han ha haft återkommande episoder. Wilhelm var storrökare och från cirka 1948 hade han nedsatt andningsfunktion p g a lungemfysem. Hans hörsel försämrades drastiskt med åren – enligt en uppgift p g a otoskleros – men i så fall måste han ha vägrat använda hörselapparat. Dödsorsaken var en hjärtattack. Tid och plats var natten den 5 juni 1965 ute på Stenhammar.